

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Андрейко Я.В.

старший викладач,

Харківська медична академія післядипломної освіти

РОЛЬ ЛЕКСЕМИ «ЄДИНИЙ» У ФОРМУВАННІ КОНСТРУКЦІЇ З ВІДНОШЕННЯМ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Процес ідентифікації є найважливішою складовою процесів соціалізації особистості та її індивідуалізації, самопізнання, механізмом розуміння та інтерпретації іншої людини. Встановлення тотожності сутностей імпліцитно є у кожному акті пізнання і комунікації, результат цього процесу зафіксовано в ідентифікуючому знанні. Однак вербалізація ідентифікації відбувається за певних умов. У зв'язку з цим виникає необхідність вивчення відповідних мовних засобів і факторів, що впливають на їх вибір.

Основною умовою процесу ідентифікації є виділення певного об'єкта ідентифікації. Об'єкт ідентифікації розуміємо як конкретний предмет, особу, ситуацію, явище природи тощо, який необхідно виділити або вказати.

У конструкціях, що виражають процес ототожнення, обидва компонента належать до конкретного об'єкта, тому вони референтні. Схематично це можна подати так: $X \in Y$, а на рівні складнопідрядного речення відношення ідентифікації побудовані за моделлю *той X, сполучне слово + підрядна частина*. Для реалізації відношення ідентифікації за цією моделлю необхідною умовою є вказівка на виділення певного об'єкта з-поміж денотативного простору.

Позиція опорного слова блоку може бути оформлена лексемою «єдиний», що має додаткове обмежувальне значення. Не випадково в інтерпретації змісту цих речень із використанням структури простого речення обов'язково наявні обмежувальні частки (тільки, лише [3]). Конструкція з опорним словом *єдиний* побудована за моделлю *єдиний ... ПЧ*, напр.: *Луї ван Гал: «Це був складний матч для обох команд. Нам не щастило, тоді як суперникові посміхалася удача. Ми контролювали хід гри всі 90 хвилин, тому мені немає в чому дорікнути своїх хлопців. Ми дуже хотіли перемогти, але не змогли цього зробити. Арбітр повинен був призначити пенальті за фол на Еррера. Я зміг це легко побачити, оскільки дивився повтор, а суддя повинен був приймати рішення протягом секунди.*

Я завжди говорив, що у футболі потрібно впроваджувати нові технології. Але я єдиний, хто закликає до цього» (з газети) Наявність альтернативи, тобто крім репортера Луї ван Гала, були арбітр і суддя, свідчить про те, що блок *Але я єдиний, хто закликає до цього* виражає відношення ідентифікації. Досліджуваний блок зі скріпою *єдиний ... хто* можна трансформувати у речення *Але лише я закликаю до цього*.

За цією моделлю побудовані і наступні приклади: *«Народний фронт» – єдиний, хто не підтримує зниження ренти на видобуток газу* (<http://www.nofollow.ru/>);

*Не знаю я, що буде після нас,
в які природа убереться шати.*

Єдиний, хто не втомлюється, – час.

А ми живі, нам треба поспішати (Л. Костенко).

Завдяки значенню слова «єдиний» семантика обмеження у блоках досліджуваних конструкцій має вигляд звуження можливого кола суб'єктів до одного, як-от: *Колишній абсолютний чемпіон світу в першій важкій та в надважкій вазі американець Евандер Холіфілд в інтерв'ю телеканалу VoxNation розповів, що єдиним його суперником, який зміг по-справжньому розлютити його своїми висловлюваннями чи діями був... Леннокс Льюїс, який ніколи не був треш-токером, на відміну деяких інших суперників Холіфілда.*

«Єдиним, хто зміг мені залізити під шкіру, був Леннокс Льюїс. Він зробив це однією фразою, що, мовляв, який я християнин, якщо в мене так багато дітей від різних жінок. Це мене розлютило, так розлютило, що я «накрутив» себе, що маю нокаутувати його в третьому раунді. Я намагався це зробити, але мені не вдалося, і після цього всі сили, вся енергія мене покинули», – сказав Евандер Холіфілд; Єдиний, хто заявив свої претензії на посаду – це головний військовий прокурор пан Матіос; «Єдиний, хто на посаді голови Фонду держмайна, ніколи не брав хабарів» – колишній колега Чечетова (з газети); Селім – єдиний, хто пробудив Порту від сплячки, хто спробував піднести прапор пророка (Ю.М. Мушкетик). У цих реченнях альтернатива є умовною, оскільки пресупозиція не дає чіткої інформації про наявність інших осіб, що виділюються за ознакою, закладеною у ПЧ.

У наступному прикладі *Єдиний охоронець, який вижив при стрільбі в ТРЦ «Караван», не впізнав на фотографіях, показаних слідчими, підозрюваного Ярослава Мазурка (ТОП новини), побудованому також за моделлю єдиний (опорне слово) ... ПЧ, відсутня інформація щодо наявності інших осіб. З блоку невідомо, чи був цей охоронець єдиним, хто вижив, з-поміж інших охоронців, чи взагалі серед усіх присутніх на той момент в ТРЦ «Караван». Роз'яснення знаходимо у наступному реченні: *Нагадаємо, що 26 вересня у столичному торгово-розважальному центрі «Караван» відвідувач, якого запідозрили у крадіжці, відкрив вогонь з вогнепальної зброї по співробітниках приватної охорони, в результаті чого троє чоловіків загинули на місці. Сам злочинець встиг втекти (ТОП новини), тобто під час стрілянини в ТРЦ «Караван» з-поміж 4 співробітників приватної охорони (наявна альтернатива) вижив лише один, і не впізнав підозрюваного Ярослава Мазурка саме цей охоронець, а не будь-який інший.**

Для вираження відношення ідентифікації семантика обмеження в цих блоках межує зі значенням виділення певного предмета з кола можливих, як-от: *А на дурку він не хотів, бо там невічливі санітари, погано годують і колють болючі уколи, після яких білочка буде видаватися легкою приємною галюцинацією. Тож треба було тікати звідси, тікати негайно, поки не загребли під білі рученьки, але після напруженої ночі Афанасій не мав сил і про всяк випадок ліг спати у ванній кімнаті, єдиний, яка замикалась у квартирі зсередини (Є.Положій), тобто поміж інших кімнат квартири, а саме: кухні, кімнати (принаймні однієї), ванни автор виділяє саме ванну, пояснюючи тим, що саме ця кімната замикалась зсередини.*

Однак не завжди конструкції, побудовані за моделлю *єдиний ... хто* виражають відношення ідентифікації. Наприклад, у конструкції на зразок *Селім – єдиний, хто пробудив Порту від сплячки, хто спробував піднести прапор пророка (Ю.М. Мушкетик)* номінативний блок зі скріпою *єдиний ... хто* автор не виділяє Селіма поміж інших, а вказує на унікальність особи, тобто такого, крім якого немає нікого іншого. Відсутність альтернативи і досвіду свідчить про те, що це речення не виражає відношення ідентифікації. Автор ототожнює Селіма з людиною, так би мовити «героєм», який пробудив Порту від сплячки. Якщо так станеться, що

виникне потреба ще раз згадати про Селіма, то тоді ці ознаки будуть ідентифікуючими для його виділення з-поміж інших «героїв».

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н.Д. Тождество и подобие (Заметки о взаимодействии концептов) // Сравнение и идентификация / под. Ред. Н.Д. Арутюновой. – М., 1990. – С. 7-32. Арутюнова Н.Д. Фактор адресата // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. – Т. 40. – № 4. – 1981. – С. 356-367.
2. Вайс Д. Высказывание тождества в русском языке: опыт их отграничения от высказываний других типов // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 15. – М.: Прогресс, 1985. – С. 434-463.
3. Словник української мови: В 11-ти т. – К.: Наук. думка, 1971-1980.
4. Старосельцев Л.П. Предложение тождества в современном русском языке: Автореф. дисс. канд. филол. наук. – Л., 1971. – 17 с.
5. Ткач О.В. Складнопідрядні речення з корелятами якісно-кількісної семантики в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.В. Ткач / Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2000. – 18 с.

Багрій М.Г.

*кандидат філологічних наук, викладач,
Таврійська академія (структурний підрозділ)
Кримського федерального університету імені В. І. Вернадського*

ВОЛОДИМИР СОСЮРА ЯК ТВОРЕЦЬ ЕСТЕТИЧНИХ ЗАСАД ТА ІДЕОЛОГЕМ СОЦРЕАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Своїм завданням ставимо дослідити, протлумачити національні шляхи і специфіку творення поезики та ідеології соцреалізму; пояснити внесок саме української літератури в творення новітньої платформи і парадигми лівого мистецтва у Європі; збагнути світосприйняття літератора у ситуації співпраці з тоталітарною системою імперської держави і в який спосіб він намагався зберегти свою творчу індивідуальність, розставити національні та духовні акценти в ній на противагу суцільній агресивній класовості та партійності літератури. Уся ця проблематика при її розкритті дає змогу явити і пояснити сучасникові процес становлення і розвитку соцреалізму, збагнути його суспільні, культурологічні, психологічні особливості, осмислити масштаби і наслідки моральної та естетичної травм, яких зазнав український народ разом з усіма іншими народами, які опинилися під пресом тоталітарної системи комунізму.

У культурологічному аспекті з країною за сталінський період відбулася гігантська метаморфоза у плані найглибшого і всебічного відривання суспільства від її правдивої історії (як і від світової історії), від живої пам'яті, релігійних та звичаєвих традицій. Відбувся наймасштабніший в історії людства експеримент з творення тотального соціуму яничарів, манкуртів, як підсумовував наприкінці радянської епохи Чінгіз Айтматов. Країна «успішно» пройшла тридцятилітню фазу культурної самоізоляції. Тому стилістика радянського мистецтва є абсолютно унікальною, як і спосіб радянського мислення, світопереживання і світо трактування. Натомість радянська культура набула таких рис, як *невмотивована агресивність*